

Hej, 1800-talet!

SVT:S ENTRÉ. Kontrollsystemet begränsar och skapar ängslighet, menar skribenten.

SVT:s Eva Landahl.

Foto: IBL

SD:s Jimmie Åkesson.

Foto: IBL

Partier och politiker säger sig värna och uppskatta den fria televisionen och public service.

Nils Funcke undrar varför de då upprätthåller en stötande kontroll av innehållet.

Det kan inte vara lätt att navigera efter Granskningsnämndens (GRN) sjökort. Grynor läggs till och flyttas runt lite hursomhelst av den statliga tillsynsmyndigheten. Programledare tvingas att surrade vid masten läsa upp proklamationer med tillrättaläggande och avståndstaganden. Man ser hur plågade de är när de inte förmår hålla ett nordkoreanskt tv-fejs.

Visst gör TV4, SVT, SR och UR fel. Precis som tidningar och webbplatser. De lyder samtliga under mediegrundlagarna och står under Justitiekanslerns (JK) tillsyn bland annat när det gäller tryck- och yttrandefrihetsbrott.

”Det finns ett stort utrymme även för yttranden som av en bred allmänhet uppfattas som stötande eller direkt missvisande.”

Det konstaterar JK Mari Heidenborg och menar att Jimmie Åkessons yttrande under valets slutdebatt i SVT rymdes inom en kritisk debatt.

Det tyckte inte utgivaren för programmet. Eva Landahl beslutade att programledaren skulle läsa upp en proklamation där programföretaget, SVT, tog avstånd från Åkessons ”generaliserande” uttalande. Det var inte tillräckligt att Åkesson modifierade sig själv och fick mot-hugg av bland andra Annie Lööf.

Eva Landahl befarade och ville parera en bannbulla från det statliga tillsynsorganet Granskningsnämnden. En myndighet styrd av regeringen, finansierad över statsbudgeten, satt att vaka över sändningstillstånd utformade av regeringen som också utser nämndens ledamöter.

Praktiskt. Full kontroll. Allt på ett bord.

En ordning som torde rimma illa med EU:s AV-direktiv som kräver självständiga och från offentliga organ oberoende tillsynsmyndigheter.

Bakgrunden till Eva Landahls ängslighet var att GRN tidigare fällt ett inlägg där programföretagets avståndstagande kom först dagen efter sändningen.

Bestämmelsen i sändningsvillkoren om att programverksamheten ska utformas med tanke på televisionens särskilda genomslagskraft lämnar utrymme för nämnden att i princip slå ned på vad som helst. Ett uttalande av en kvinna på gatan som ger uttryck för en kränkande syn på personer med arabiskt ursprung fälldes för att uttalandet inte lades till-rätta av reportern.

Direktsändningen från Sverigedemokraternas kongress där en talare uttryckte sig nedsättande mot muslimer kritiserades för att SVT först dagen efter tog avstånd från uttalandet. Det borde enligt nämnden ha skett direkt i samband med att det yttrades. Däremot klarar sig ett inlägg i ”P1 Morgon” där en ledare för NMR uttalade antidemokratiska åsikter eftersom programledaren förklarade att NMR närmast är att se som en del av vit makt-rörelsen.

Rapporteringen i SR om Alexander Fridbacks pressackreditering till riksdagen klarar sig från en fällning för partiskhet men får kritik för att inte ha redovisat Fridbacks, av SR kända, syn på anklagelserna att han utgör en säkerhetsrisk.

I ett inlägg i ”Rapport” om Ukraina

användes formuleringen ”Rysslands invasion av Ukraina”. Det bedömdes inte som stridande mot kravet på saktighet i sändningstillstånden men formuleringen var enligt nämnden ”en förenklad beskrivning av Rysslands annektering av Krimhalvön.”

Visst kan inlägg diskuteras i sak. Formuleringar blir inte alltid precisa, ibland missvisande och uppfattas av vissa som kränkande. Men det är en märklig och stötande ordning att programföretaget ska ha en uppfattning i sak och uttrycka sig som en tillsynsmyndighet stipulerar. Den fria televisionen tvingas agera som den vore statstelevision.

Det är också så lagstiftaren ser på public service-bolagen. Visserligen säger sig partier och politiker värna och uppskatta den fria televisionen och public service. Men samtidigt upprätthåller de ett regelverk för kontroll som man får gå tillbaka till början av 1800-talet för att hitta en historisk motsvarighet till. Då kunde utgivningsbeviset för tidningar som misshagat kungen dras in. Fram till december 2010 hade Sverige en biografbyrå som förhandsgranskade alla filmer som skulle visas offentligt. Vi var en av de sista demokratierna som avskaffade filmcensuren för vuxna.

Det är förvisso skillnad mellan förhandsgranskning och efterhandsgranskning, vite och indragna utgivningsbevis. Men poängen är att politikerna, staten, vägrar släppa kontrollen över etermedierna. Precis som det krävde en lång kamp för att frigöra pressen från statlig kontroll och styrning. Kontrollen av etermedierna tar sig i dag mer subtila uttryck med en tillsynsmyndighet som ges utrymme att använda bestämmelser som ”televisionens särskilda genomslagskraft” på i stort sett vad som helst och ibland agera mer som smakdomare

genom att kritisera men inte fälla.

Att GRN med sina beslut tvingar plågade programledare att läsa upp tillrättalägganden likt den om Jimmie Åkesson är illa. Kontrollsystemet begränsar och skapar ängslighet men utgör ett än större potentiellt hot mot yttrandefriheten.

Det finns en struktur och en befintlig organisation för kontroll som kan användas av nya makthavare eller för den delen dagens hyfsat toleranta och vidsynta politiska majoriteter att i ett trängt läge kräva samhällsansvar. Då kommer de att skruva på kraven i sändningstillstånd och anslagsvillkor.

Så har det också varit historiskt. Censurmyndigheter och tillsynsorgan har växt fram ur relativt trubbiga och harmlösa nämnder och styrelser. Två exempel är tremannanämnden som blev Statens Informationsstyrelse (SIS) och pressrådet som ombildades till Pressnämnden när trycket mot Sverige ökade under världskriget.

Risken finns att den frihet som tryckta medier tillkämpat sig går förlorad för deras webb-tv-sändningar. Idag granskar GRN tablålagda sändningar bland annat utifrån demokratibestämmelsen, regler om sponsring, produktplacering, varningstext för våldsinslag och pornografi samt kommersiellt gynnande. Det må vara välmående och relativt harmöst men frågan är vad som väntar? Ökad statlig tillsyn av tryckta medier och etermediernas webbpubliceringar med proklamationer och tillrättalägganden eller ökad frihet med vidgade självreglering?

Det är dags att sluta betrakta den nuvarande regleringen och GRN som en lättare grundkänning det går att le åt och leva med.

Nils Funcke.